

Zinātnes Vēstnesis

Latvijas Zinātnes padomes, Latvijas Zinātņu akadēmijas un Latvijas Zinātnieku savienības laikraksts

20 (375)

ISSN 1407-1479

2008. gada 8. decembris

Izstādes

Inta Šmitiņa

Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas izstāde Minskā "Baltkrievija-Latvija : vēstures, zinātnes un kultūras dialogi"

Mārtiņu, kalējiņu,

Apkal manu siveņiņu:

Jau ziema pie mājām,

Sivēns basām kājām.

Mārtiņu, kalējiņu,

Apkal manu kaķēniņu,–

Bet, ja tu nemāki,

Sien pie žoga viņu.

Pat tādā gadījumā, ja nebūtu zināms, ka tās ir baltkrievu tautsudziesmas rindas Knuta Skujenieka atdzejojumā, uzreiz varētu saklausīt, ka tās nāk no radniecīgas sautas, no tuvējiem kaimiņiem.

Baltkrievijai un Latvijai ir daudz sašķēstas, kas attīstījušies un pilnveidojušies gadsimtu gaitā. Latvijas arheologu, etnogrāfu un antropologu darbos atrodamas ziņas par seno baltu, īpaši litaļu, attiecībām ar baltkrievu tautas priekštečiem. Arheoloģiskie izrakumi liecina par seniem tirdzniecības sakariem, kuru attīstību sekmēja Daugavas ūdensceļš.

1229. gadā tika noslēgti tirdzniecības līgums starp Rīgu, Gotlandi un Vācijas pilsētām, no vienas puses, un Smolenskas kņazu kopā ar Polockas un Vitebskas valdniekiem, no otras puses. Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas (LAB) krājumā esošajā unikālajā Johana Kristofa Broces (1742–1823) kolekcijā atrodams šī senā līguma precīzs pārzīmējums. Jāsaka, ka Broce ir atpazīnis arī Rīgā iebraukušos baltkrievus un divus zīmējumus veltījis viņiem. LAB fondos ir daudz interesantu izdevumu baltkrievu valodā, īpaši pieminamas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļā glabātās 18.gs. Grodņā izdotās reliģiskā satura grāmatas.

Izstādi ar nosaukumu "Baltkrievija – Latvija: vēstures, zinātnes un kultūras dialogi" vispirms varēja aplūkot LAB pagājušā gada nogalē, bet šogad, sakarā ar mūsu valsts proklamēšanas 90.gadadienu, 29. oktobrī tā tika atklāta Baltkrievijas Nacionālajā bibliotēkā. Izstādi atklāja un sadarības līgumu parakstīja Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas direktore *Dr.h.c.* Venta Kocule un Baltkrievijas Nacionālās bibliotēkas direktors Romans Motuļskis. Svinīgajā pasākumā piedalījās Latvijas Republikas vēstniece Baltkrievijā Maira Mora.

Baltkrievijas Nacionālā bibliotēka rada nacionālā lepnuma un valsts prestiža simbola iespaidu. Tā tika pabeigta 2006.gada maijā. Neaizmirstams ir bibliotēkas skats naktī – daudzšķautņains dārgakmens, kas visu laiku maina krāsas, bet pa fasādi traucas mazu gaismas dzirkstelīšu spietī.

LAB veidotā izstādi nosacīti varēja sadalīt trīs daļās – to ievadīja grāmatas par Latvijas valsts izveidošanu un šodienu, tad sekoja izdevumi par baltkrieviem Latvijā, bet noslēgumā – materiāli par latviešu likteniem Baltkrievijā.

Baltkrievi ir trešā skaītiskā lielākā mazākumtautība, kas dzīvo Latvijā. Baltkrievu vieta Latgales iedzīvotāju sastāvā skaidrota pētījumos par Latgales etnisko sastāvu – visvairāk Antoņinas Zavarinas un Heinriha Stroda grāmatās, kā arī Boļeslava Brežžo darbos par Latgales zemnieku dzīvi.

Lai saglabātu identitāti un koptu etnisko piederību, Latvijā darbojas piecas kultūras biedrības un pamatskola Rīgā. Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta profesore Ilga Apine ir pētījuma "Baltkrievi Latvijā" autore. Pie šīs tēmas ir strādājis arī *Dr. philol.* Mirdza Ābola.

Latvijā dzimis baltkrievu rakstnieks Janka Mavrs (st.v. Ivans Fjodorovs), kurš aizsāka piedzīvojumus un zinātniski fantastiskās literatūras žanru baltkrievu literatūrā. Šodien plaši pazīstams ir baltkrievu mākslinieks Vjača Čeļešs, kura daudzpusīgā darbība ir pilnasinīgi iekļāvusies Latvijas izglītībā un kultūrā.

Latviešu masveida izceļošana uz Baltkrieviju sākās ap 1870. gadu, kad "Mājas Viesis" un citi periodiskie izdevumi publicēja sludinājumus par izdevīgiem muīžu zemju nomas vai piršanas noteikumiem. Baltkrievijā radās ap sešdesmit latviešu koloniju, tika dibinātas biedrības, skolas, kori, spēlētis teātris, kopīgi svinēti svētki, celtas baznīcas.

Profesore Janina Kuršite daudzus gadus kopā ar studentiem devusies ekspedīcijās gan pa Latviju, gan Baltkrieviju, lai pēģinātu folkloru, toponīmus, dokumentētu un vilktu paralēles abu tautu valodās, kultūrā un tradīcijās. Izstādē bija apskatāmi arī fotomateriāli no šīm ekspedīcijām Baltkrievijā, meklējot latviešu pēdas turienes pierobežas ciematos.

Baltkrievijas teritorijā dzimuši, mācījušies un dzīvojuši daudzi izcilie Latvijas kultūras, zinātnes un militārie darbinieki – rakstnieki Veronika Janeliša un Eduards Salenieks, filologs Pēteris Kīkaura, pulkvedis Fridrihs Briedis. Fricis Brīvzemnieks mācījies mērniecības skolā Mogļevas apakmē. Latviešu rakstnieks Viktors Eglītis divpadsmit gadu vecumā tika aizsūtīts mācīties uz Vitebskas garīgo skolu, vēlāk arī seminārā, kuru viņš sekmīgi pabeidza, kaut arī par mācītāju neklūva.

Rainis un Baltkrievija – tā ir īpaša tēma. Vitebskā ir apglabāta Raiņa māte Dārta Pliekšāne. Atgriezies no trimdas un kļuvis par parlamentārieti, vēlāk arī par izglītības ministru, Rainis uzskatīja, ka baltkrieviem Latvijā jānodrošina iespēja attīstīt savu kultūru. Ar Raiņa atbalstu Latvijā tika izveidota Baltkrievu izglītības pārvalde. Nevis noliegt un asimilēt, bet atmodināt nacionālo pašapziņu – tāda bija Raiņa koncepcija. Viesodamies Baltkrievijā 1926.gadā, Rainis personīgi iepazīnās ar baltkrievu literātiem. Ar Janku Kupalu iepazīšanās pārtapa vēstulu apmaiņā. 1965. gadā Raiņa vārdā tika nosaukta iela Minskā.

Ilgstoša bijusi latviešu un baltkrievu zinātnieku sadarbība. No jaunākā laika notikumiem mināms fakts, ka 2002.gada Grindeļa medaļu piešķirja Baltkrievijas Nacionālās Zinātņu akadēmijas Bioorganiskās ķīmijas institūta direktoram Igoram Mihailopolu. 2006. gadā noslēgti Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrijas un Baltkrievijas Republikas Valsts zinātnes un tehnoloģiju komitejas nolīgums par sadarbību zinātnes, tehnikas un inovāciju jomā. Latvijas un Baltkrievijas apvienotā komisija ir nolēmusi atbalstīt 9 projektus.

Literatūras izstādi lieliski papildināja izcilā fotomāksliniece Jāņa Gleizda darbu izstāde "Sapņa piepildījums", kas izraisīja dzīvu interesi. Irba ieradusies cilvēki, kuri mākslinieku pazīst personiski un augstu vērtē viņa darbus.

Cieņas pilnais atskats vēstūrē un valdošais sapratnes un labvēlības gars noteica dialoga izdošanos.